

КОРПОРАТИВ КОРХОНАЛАРДА ИННОВАЦИЯЛАРНИ БОШҚАРИШНИ РАҚАМЛАШТИРИШДА ХОЖИЙ ТАЖРИБАСИ

Махатов Джанибек Бегмахаматович

Бизнес Ва Тадбиркорлик Олий Мактаби Тингловчиси

Замонавий шароитда Ўзбекистон корхоналари бошқарувида рақамли ва ахборот технологияларидан кенг фойдаланиш асосида маҳаллий маҳсулотларни ишлаб чиқиш, улардан фойдаланиш ва такомиллаштириш бўйича стратегик вазифалар ечимини таъминлаши шарт.

Ҳозирги вақтда глобал рақамли трансформация жараёнларига тез ва муваффақиятли қўшилиши мумкин бўлган компаниялар учун рақобат устунлигига эришишда қўлланилмоқда.

Инсон ва ишлаб чиқариш хавфсизлиги, катта маълумотларни тўплаш, қайта ишлаш ва сақлаш зарурати ва бошқалар билан боғлиқ муаммолар биринчи ўринга чиқди. Шунинг учун, бошқарувда рақамли трансформацияни амалга ошириш бўйича услубий позицияларни аниқлаш керак.

Тадқиқотнинг мақсади корпоратив бошқарувда рақамли трансформация жараёнларини бошқариш самарадорлигини оширишга қаратилган услубий ёндашувларни ишлаб чиқишдир, бу ҳозирги шароитда айниқса муҳимдир. бизнинг гипотезаси шундан иборатки, Ўзбекистон ва дунёдаги эпидемиологик вазият туфайли юзага келган иқтисодиётдаги мавжуд инқирозли ҳодисаларни бартараф этишга корхоналарда рақамли трансформация жараёнларини бошқариш самарадорлигини ошириш орқали эришиш мумкин. Тадқиқотнинг илмий янгилиги корхоналарни рақамли ўзгартириш босқичларини тузилиши ва асослашидадир, уларнинг ҳисоби корхонада рақамли трансформация жараёнларини бошқариш самарадорлигини оширади уларнинг ҳар бири ўзига хос хусусиятларга ега.

"Рақамли трансформация" концепцияси ҳозирда ягона мазмунда талқин қилинмайди. Биринчи марта ушбу атама ўтган асрнинг охирида, рақамли технологиялар ташкилотнинг ташқи ва ички муҳитини сезиларли даражада ўзгартириши аниқ бўлгандан кейин қўлланила бошланди ⁷⁰.

Айрим муаллифлар тўғридан-тўғри ташкилотнинг рақамли бошқарув тизимини корхонанинг рақамли трансформациясининг элементи деб ҳисоблашади, унинг воситаси сифатида замонавий рақамли технологиялар (сунъий интеллект, катта маълумотлар ва бошқалар) таъкидланган⁷¹.

Айрим тадқиқотчилар эса рақамли технологияларни кенг миқёсда ишлатиш таъсири остида барча турдаги фаолият турларини ўзгартириш туфайли глобал

⁷⁰ Гарифуллин Б.М., Зябриков В.В. Цифровая трансформация бизнеса: модели и алгоритмы // Креативная экономика. 2018. Т.12. №9. С. 1345-1358.

⁷¹ Масленников В.В., Ляндау Ю.В., Калинина И.А. Формирование системы цифрового управления организацией // Вестник Российского экономического университета им. Г.В. Плеханова. – 2019. - №6 (108). - С. 116-123.

иктисодий тизим ривожланиш босқичи сифатида қайд этадилар⁷². Бир қатор муаллифлар рақамли технологияларни жорий этиш кўламини таъкидлайдилар⁷³, бошқалари фикрлаш тизимидаги ўзгаришлар кўлами, бошқарув қарорларини қабул қилиш усуллари ҳақида фикр юритмоқдалар⁷⁴.

Баъзи муаллифлар томонидан рақамли трансформациялар рақамли технологияларни жорий этиш ва улардан фойдаланишга асосланган "бизнес жараёнларини тубдан такомиллаштириш жараёни" сифатида қабул қилинади⁷⁵. Баъзилар эмса корпоратив корхоналарни рақамли ўзгартириш тенденцияларини баҳолаш методологиясини таклиф қилишади⁷⁶.

Барча трансформация жараёнларининг мақсади жараёнларнинг мантиғини ўзгартириш, ташқи муҳитнинг турбулентлиги ва ноаниқлигини ҳисобга олиш, рақамли технологик ечимлардан фойдаланиш асосида ташқи шароитдаги ўзгаришларга мослашиш қобилятини ҳисобга олиш, шунингдек имкониятларини кенгайтиришдир. катта маълумотларни таҳлил қилиш ёрдамида.

Дарҳақиқат, бундай ўзгариш катта маълумотлар аналитикаси ва сунъий интеллектдан фойдаланиш асосида қуриладиган бошқарув қарорларини ўзгартиришни талаб қилади. Шунини таъкидлаш керакки, тез ўзгарувчан ташқи муҳит доимий ўзгаришларга, шу жумладан барча иш жараёнларини "нозик созлаш" туфайли доимий шароитда доимий фаолиятни амалга ошириш имконияти доирасида тезкор жавоб беришни талаб қилади. корхонанинг доимий ҳаётий цикли.

Ушбу жараён куйидагилар билан тавсифланади:

- асосан маҳаллий таркибий қисмлардан иборат ишончли етказиб бериш занжири мавжудлиги;

- корхонани бир мунча вақт автоном режимда ишлашига имкон берадиган бизнес жараёнларини юқори даражада ташкил этиш;

- ишлаб чиқариш хавфсизлигининг юқори даражасини, шу жумладан иш жараёнига зарар етказмасдан ходимларнинг ижтимоий узоқлашиш имкониятини таъминлаш;

- ишлаб чиқаришни роботлаштириш, яъни, ишчиларни мажбурий равишда изоляция қилиш ҳолатларида инсон иштирокисиз ишлаш имконияти (масалан, пандемия) ва бошқалар.

Ковид инфекциясининг тарқалишидаги мавжуд вазият барча корхоналарни ўзларининг бизнес жараёнларини қайта кўриб чиқишга мажбур қилди: ходимларни

⁷² Зайченко И.М., Смирнова А.М., Борреманс А.Д. Цифровая трансформация управления промышленными предприятиями: применение беспилотных летательных аппаратов // Научный вестник Южного института менеджмента. – 2018. - №4. – С. 76-81.

⁷³ Вьюгина Д.М. Цифровые стратегии медиабизнеса в условиях изменяющегося медиапотребления // Медиаскоп, 2016. – № 4.

⁷⁴ Digital Transformation: A Roadmap For Billion-Dollar Organizations, 2011.

⁷⁵ Гарифуллин Б.М., Зябриков В.В. Цифровая трансформация бизнеса: модели и алгоритмы // Креативная экономика. 2018. Т.12. №9. С. 1345-1358

⁷⁶ Истомина Е.А. Оценка трендов цифровизации предприятия // Вестник Челябинского государственного университета. – 2018. -№12 (422). – С. 108-116.

масофадан ишлашга ўтказиш зарурати корхонани масофадан туриб ташкил қилиш ва бошқариш жараёнини такомиллаштиришни талаб қилади. Бинобарин, нафақат ишчиларга ишлаб чиқариш жараёнларини масофадан туриб кузатиб боришга имкон берадиган технологиялар, балки уларни масофадан бошқаришга имкон берадиган технологиялар ҳам зарур. Бундай ҳолда, ахборот хавфсизлиги, корхоналар ходимлари учун узокдан иш жойини ташкил этиш тўғрисида савол туғилади. Бундан ташқари, "Рақамли корхона" лойиҳасини амалга ошириш билан боғлиқ вазифалар янгиланмоқда.

Буларнинг барчаси масофадан туриб ишлайдиган ходимларнинг ишини баҳолаш ва назорат қилишни қийинлаштирадиган ҳар иккала ҳолат бошқарув ходимларининг ва амалиёт кўрсатганидек масофадан туриб ишлаш жараёни содир бўлган ходимларнинг ўзларининг фикрлаш тарзини ўзгартиришга олиб келади.

Шу муносабат билан бошқарув самарадорлигини ошириш учун замонавий ҳақиқатларни ҳисобга олган ҳолда рақамли трансформация самарадорлигини ошириш бўйича кўрсатмалар ишлаб чиқиш зарур.

Рақамли трансформация, ҳар қандай ўзгаришларни бошқариш каби, барча бизнес жараёнларни қайта форматлашга олиб келадиган хатарларни ҳисобга олиши керак. Хавфни камайтириш бошқариш жараёнларига охир-оқибат технологияларни, авваламбор, катта маълумотларни қайта ишлаш, сақлаш ва таҳлил қилишни жорий қилиш орқали мумкин. Ушбу жараён, бизнес-жараёнларнинг маълумотлар базасини шакллантириш имкониятидан ташқари, вазиятнинг мумкин бўлган ривожланишини ҳисобга олишга имкон беради, бу эса ўз навбатида профилактика чораларини кўришга имкон беради. Дарҳақиқат, реал ҳолат баъзида математик моделга қараганда анча хилма-хил бўлиб, буни глобал иқтисодиётнинг аксарият қисмига таъсир қилган ковид пандемияси кўрсатди. Шу билан бирга, катта маълумотларни таҳлил қилиш мумкин бўлган хавфларни зарарсизлантириш бўйича профилактика чораларини ишлаб чиқишда катта ёрдам бериши мумкин.

Агар биз барқарор рақамли трансформация ҳақида гапирадиган бўлсак, бошқарув қуйидаги хусусиятларга эга бўлиши лозим:

- 1) барча ахборот-коммуникация тизимларининг юқори сифати ва тайёрлиги;
- 2) корхона ичидаги барча маълумотлар бошқарувнинг барча даражаларида бошқарув қарорларини қабул қилиш учун асос бўлишини назарда тутадиган маълумотларни синхронлаштириш;
- 3) операцион моделни, ташкилий тузилмани ва ички жараёнларни янги талабларга жавоб берадиган даражада ўзгартириш (қарорларни фақат таҳлил асосида ва реал вақтда қабул қилиш).

Шубҳасиз, рақамли трансформациянинг ушбу асосий хусусиятлари тезкор бошқарув қарорлари зарурлиги сабабли компанияларда бошқарувни марказсизлаштиришга олиб келади.

Рақамли трансформация шароитида ясси ташкилий тузилма энг самарали бўлади, бу компаниянинг алоҳида бўлинмаларининг катта мустақиллигини англатади. Еспублика корпоратив ташкилотларида узоқ вақт давомида ягона модел қатъий марказлаштирилган бошқарув тузилиши бўлиб, шу билан бирга, қарор қабул қилиш тезлигини ошириш муаммолари компанияларнинг ташкилий тузилишини қайта кўриб чиқиш зарурлигини тақозо этади.

Рақамли технологияларни жорий этиш туфайли маҳсулотларни ишлаб чиқаришнинг янада мослашувчан усуллари (масалан, виртуал ва кенгайтирилган ҳақиқат, шунингдек, 3Д моделлаштириш орқали), уларни бозорга киритиш (катта маълумотлар таҳлили) ва таъминот занжирини оптималлаштириш мумкин бўлади. Рақамли трансформацияларнинг асосий воситалари:

1) реал вақт режимида маълумотларни таҳлил қилиш асосида ташқи муҳитнинг турбулентлиги ва истеъмолчиларнинг хатти-ҳаракатларини ҳисобга олган ҳолда янги бизнес моделларини яратишга имкон берадиган рақамли бизнес моделларини шакллантириш. Рақамли бизнес модели асосий параметрларнинг (таъминот, шериклар, харажатлар таркиби, тарқатиш каналлари) тез ўзгариши туфайли эгилувчан бўлиб, ташқи шароит ўзгаришига тезроқ жавоб бериш туфайли компаниянинг рақобатдошлигини оширади;

2) операцион моделни рақамли технологиялардан фойдаланишга ўтказиш. Рақамли технологиялар компаниянинг бизнес-жараёнларини оптималлаштиришга, мавжуд ваколатлар ва ресурслардан тўлиқ фойдаланишга имкон беради;

3) компаниянинг бизнес-жараёнларида рақамли технологиялардан кенг фойдаланиш. Бу бизга келажакда компаниянинг ўсиш нуқталарини аниқлашга ва фаолиятни ютук йўналишларига ресурсларни жамлашга имкон беради. Платформали ечимларни ишлаб чиқиш орқали маҳсулотни ишлатиш жараёни, шунингдек уни тарқатиш содаллаштирилади.

Умуман олганда, рақамли трансформация стратегияси уч босқичда амалга оширилиши мумкин.

1. Технологик аудит ва технологик бизнес ечимлари орқали иш жараёнлари самарадорлигини оширишнинг асосий параметрларини ҳисоблаш.

2. Технологик ечимларни максимал даражада амалга ошириш учун ташкилий тузилмани ва барча бизнес жараёнларни қайта ташкил этиш.

3. Ўз рақамли корпоратив бошқарув тизимини яратиш ва уни умумий ташқи рақамли маконга изчил интеграция қилиш.

Биринчи босқич доирасида ташкилот аниқ мақсадларни белгилаш, уларга эришиш учун зарур бўлган ресурсларни тақсимлаш ва қарор қабул қилишда юқори даражадаги автономияга эга гуруҳларни шакллантириш ва улар учун жавобгарлик билан ажралиб туради.

Иккинчи босқич ташкилотнинг операцион модели контурини ўзгартиришни ўз ичига олади. Масалан, кўплаб корхоналар баъзи ходимларини узоқдан иш форматига

Ўтказилиши мумкинлигини тушуниб етишди, бу эса корхона харажатларини сезиларли даражада камайтиради. Шундай қилиб, компаниянинг бизнес жараёнларида, унинг ташкилий тузилмасида ўзгаришлар юз беради. Эҳтимол, ходимларнинг масофадан ишлашга ўтказилиши сабабли компания биноларининг бир қисми кераксиз бўлиб қолиши мумкин, бу эса ўз навбатида иш жойини ташкил этишга ёндашувни ўзгартиради.

Рақамли трансформациянинг якуний босқичи унинг "ташқи контурини", яъни ташқи шериклар, етказиб берувчилар, буюртмачилар ва пудратчилар билан ўзаро алоқанинг хусусиятини ўзгартиришдир. Ушбу босқичда аксарият қарорлар катта маълумотларни таҳлил қилиш асосида қабул қилинади. Ушбу босқичда технологиялар компаниянинг бизнес-жараёнларининг асоси бўлиб, улар янги тизимларни яратишга ва рақамли муҳитда ўзаро алоқада бўлишга қаратилган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022-йил 28-январдаги “2022-2026-йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” ги ПФ-60-сонли Фармони.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020-йил 12-майдаги “2020 — 2025-йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини ислоҳ қилиш стратегияси тўғрисида” ги ПФ-5992-сонли Фармони.

3. Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг 2010-йил 19-ноябрдаги “Банк ҳисобварақларига масофадан хизмат кўрсатиш тизимларида ишлаш тартиби тўғрисида” ги 2155- сонли Низоми.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 23-мартдаги “Банк хизматлари оммабоплигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги ПҚ-3620-сонли Қарори.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 3-июлда “Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-3832-сонли Қарори.

6. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. Т.: Ўзбекистон, 2021. — 464 б.